

WIELOFUNKCYJNOŚĆ OBSZARÓW WIEJSKICH W STREFIE PODMIEJSKIEJ WROCŁAWIA

Beata Warczewska, Katarzyna Przybyła
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

THE MULTIFUNCTIONALITY OF RURAL AREAS IN WROCLAW SUBURBAN ZONE

Streszczenie

Rozwój obszarów wiejskich zmierza od lat w kierunku wielofunkcyjności, która traktowana jest jako remedium na niski poziom rozwoju oraz słabość polskiego rolnictwa. Realizacja założeń programowych zależy jednak od wielu czynników, podobnie jak tempo i kierunki zmian, które różnicują poszczególne obszary Polski. Intensyfikacja zmian następuje w strefie oddziaływania dużych miast, gdzie w znacznej mierze, wkraczają pozarolnicze funkcje gospodarcze oraz zabudowa mieszkaniowa o charakterze wybitnie miejskim.

Celem pracy jest porównanie i ocena zmian dokonujących się w gminach podmiejskich Wrocławia, pod kątem ich wielofunkcyjności. Zastosowano metodę wskaźnikową, umożliwiającą porównanie wartości wskaźników w czasie i przestrzeni dziewięciu gmin podwrocławskich. Źródło danych stanowią zasoby GUS, analizy obejmują lata 1995 – 2015. Badania podzielono na aspekty: demograficzny, przestrzenny i gospodarczy. Wszystkie analizowane gminy charakteryzują się znaczną dynamiką przeobrażeń. Zauważono, że występują podobne tendencje zmian, jednak ich zakres i tempo są zróżnicowane. Sektor przemysłowy jest silnie rozwinięty w badanych gminach, a dynamiczny przyrost wszystkich analizowanych wielkości znamionuje zachodzące procesy rozwoju społecz-

no – gospodarczego. Gminy zlokalizowane wokół Wrocławia posiadają silny potencjał rozwojowy w kierunku wielofunkcyjności. Koncentracją impulsów do rozwoju wielofunkcyjnego wyróżniają się spośród analizowanych zwłaszcza gminy: Kobierzyce, Siechnice, Czernica i Długołęka.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, rozwój wielofunkcyjny, strefa podmiejska, Wrocław.

Abstract

For years the development of rural areas has aimed at multifunctionality, which is approached as a remedy for low development level and the weakness of Polish agriculture. However, the implementation of program assumptions depends on many factors, just like the pace and direction of changes which differentiate the particular areas of Poland. The intensification of changes occurs in the influence zone of large cities, where, to a large extent, non-agricultural economic functions and residential buildings of a specific urban nature appear.

The objective of the study is to compare and evaluate changes occurring in the suburban municipalities of Wrocław, in terms of their multifunctionality. The indicator method was used to compare the values of indices in time and space of nine suburban Wrocław municipalities. The Central Statistical Office resources represent the data source, the analyses cover the years 1995 – 2015. The research was divided into demographic, spatial and economic aspects. All analysed municipalities are characterized by the significant dynamics of transformations. The similar tendencies of change are observed, however, their range and rate are diversified. The industrial sector is strongly developed in the studied municipalities, and the dynamic growth of all analysed dimensions is characterized by the ongoing processes of socio-economic development. The municipalities located around Wrocław have a strong development potential towards multifunctionality. The concentration of impulses for multifunctional development is particularly characteristic, among the analysed municipalities, for the following ones: Kobierzyce, Siechnice, Czernica and Długołęka.

Key words: rural areas, multifunctional development, suburban zone, Wrocław.

WPROWADZENIE

Od lat 70. XX wieku trwa w Polsce dyskusja dotycząca roli wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich (Kostrowicki 1976). Intensywne przemiany społeczno – gospodarcze po roku 1989, konieczność restrukturyzacji polskiego

rolnictwa, a następnie włączenie Polski w struktury Unii Europejskiej, przyczyniły się do zmian tradycyjnej wsi polskiej (Heffner 2016). Zwłaszcza w strefie oddziaływania dużych miast, w znacznej mierze, wkraczają pozarolnicze funkcje gospodarcze oraz zabudowa mieszkaniowa o charakterze wybitnie miejskim (Heffner 2011). Wprowadzanie funkcji pozarolniczych nie zawsze przynosiło efekty pozytywne, co uwidacznia się w postaci licznych konfliktów społecznych, przestrzennych i środowiskowych (Warczevska i Przybyła 2012, Brańka 2014). W celu ich minimalizacji kompleksowa koncepcja wielofunkcyjności powinna obejmować współpracę, wzajemne interakcje i działania w kierunku równoważenia rozwoju, podnoszenia jakości życia na terenach wiejskich i poszanowania środowiska naturalnego (Roszkowska-Mądra 2009, Makiela 2011, Knieć 2012, Stanny 2013). Wśród 6 priorytetów rozwoju umieszczonych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 zgodnie z przepisami Unii Europejskiej, zwłaszcza rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), znalazły się: ułatwienie transferu wiedzy i innowacji na obszarach wiejskich, ochrona i wzmocnienie ekosystemów, podniesienie efektywności gospodarowania zasobami, przechodzenie na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmiany klimatu oraz promowanie rozwoju gospodarczego. Realizacja założeń programowych zależy jednak od wielu czynników, podobnie jak tempo i kierunki zmian, które różnicują poszczególne obszary Polski (Głaz 2011, Rosner 2011).

Celem pracy jest porównanie i ocena zmian dokonujących się w strefie podmiejskiej Wrocławia. Przyjmując a priori założenie, że zmiany następują zarówno w wymiarze społecznym, gospodarczym, jak i środowiskowym (w tym przestrzennym), należy poszukać odpowiedzi na pytanie o ich dynamikę oraz skalę. Wiadomo, że zmiany determinuje wiele czynników natury egzo – i endogenicznej. Stopień ich oddziaływania jest jednak zróżnicowany czasowo i przestrzennie, co potwierdzono w badaniach (Głaz 2011, Warzevska i Przybyła 2012). W przytaczanych publikacjach wykazano występowanie podobnych tendencji zmian na analizowanych obszarach wiejskich, charakteryzujących się jednak różną dynamiką oraz skalą.

MATERIAŁ I METODY

Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich rozumiany jest jako wprowadzenie działalności pozarolniczych, prowadzące do zmiany struktury zawodowej ludności (Heffner 2011). Obecnie polityka rozwoju obszarów wiejskich koncentruje się na podniesieniu ich konkurencyjności (Refsgaard i Johnson 2010, Mölders 2013). Celem nadrzędnym ma być poprawa jakości życia współczesnych

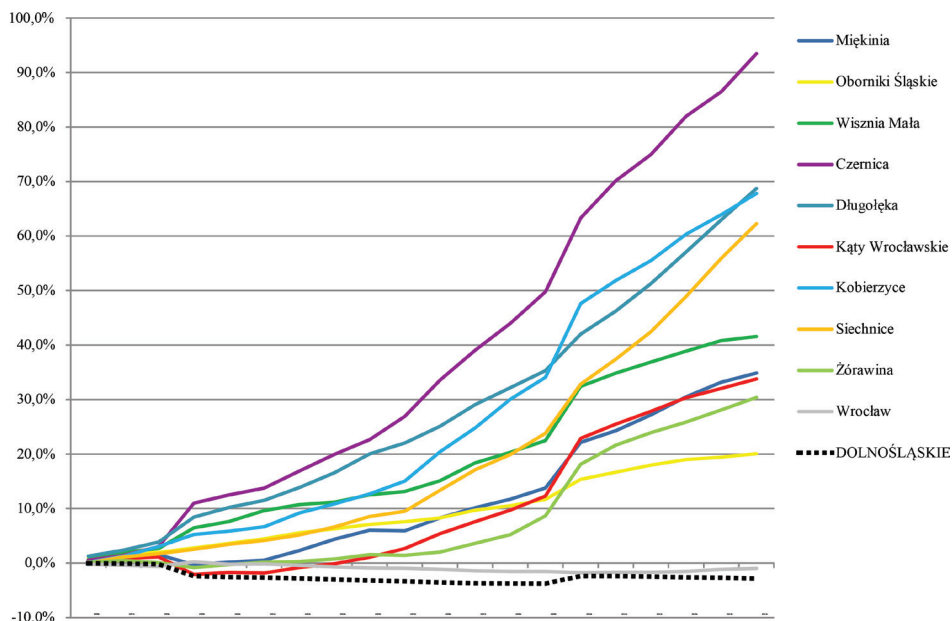
i przyszłych pokoleń (Głaz i Biczkowski 2012), ludność zamieszkująca obszary wiejskie ma mieć zapewniony dostęp do usług, terenów sportu, rekreacji i wypoczynku, transportu publicznego, infrastruktury technicznej i Internetu (Żmija 2014). Podnoszenie poziomu i jakości życia mieszkańców terenów wiejskich ma skutkować skróceniem dystansu cywilizacyjnego (Zioło 2011). Kierunki działań mających przyczynić się do wstrzymania odpływu ludności wiejskiej to: podnoszenie poziomu życia na wsi, rozszerzenie oferty usług, poprawa dostępności i wydajności infrastruktury technicznej, pobudzanie inicjatyw oddolnych, zachowanie wartości przyrodniczych i krajobrazowych (Bański 2011, Heffner 2014). Tak więc rozwój terenów wiejskich zmierza w kierunku ich dywersyfikacji gospodarczej i społecznej, w kierunku umiejętnego wkomponowania funkcji pozarolniczych (Kłodziński 1996, Szczurowska i in. 2005).

W badaniach wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich często stosowana jest metoda wskaźnikowa polegająca na analizie danych statystycznych. Dobór danych (zestaw cech) odpowiada trzem płaszczyznom uwarunkowań: gospodarczej, społecznej i przestrzennej (por: Czarnecki 2010, Głaz i Biczkowski 2012, Stanny 2013, Niedzielski 2015). Atutem tej metody jest porównywalność wyników w czasie i przestrzeni, co umożliwi śledzenie tendencji i dynamiki zmian. Istotnym ograniczeniem zakresu badań jest jednak niepełny zestaw danych statystycznych udostępnionych przez GUS. W niniejszej pracy proces transformacji gmin podmiejskich Wrocławia został opisany na podstawie wspomnianej powyżej metody. Do oceny aspektów demograficznych zaproponowano cechy charakteryzujące: liczbę ludności, wskaźnik obciążenia demograficznego, migracje. Zmiany na płaszczyźnie przestrzennej zobrazowane są za pomocą analizy danych dotyczących: gęstości zaludnienia, powierzchni użytkowej mieszkań w przeliczeniu na jednego mieszkańca i na powierzchnię ogólną gminy. Ocena aspektów gospodarczych koncentruje się na charakterystyce pozarolniczego sektora gospodarki oraz zamożności gmin podmiejskich (dochody własne gminy, wydatki, podmioty gospodarcze). Przeanalizowano dane dla okresu dwudziestoletniego (od 1995 do 2015r.). Badaniami objęto 9 gmin otaczających Wrocław, są to w kolejności alfabetycznej: Czernica, Długołęka, Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Miękinia, Oborniki Śląskie, Siechnice, Wisznia Mała i Żórawina.

WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

a) analiza danych demograficznych

W badanym przedziale czasu liczba ludności w mieście centralnym spada, natomiast w gminach przygranicznych Wrocławia stale rośnie (rys. 1.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

Rysunek.1. Zmiana liczby ludności w analizowanych gminach, w odniesieniu do roku 1995.

Figure 1. Change of population number in the analysed municipalities in relation to 1995.

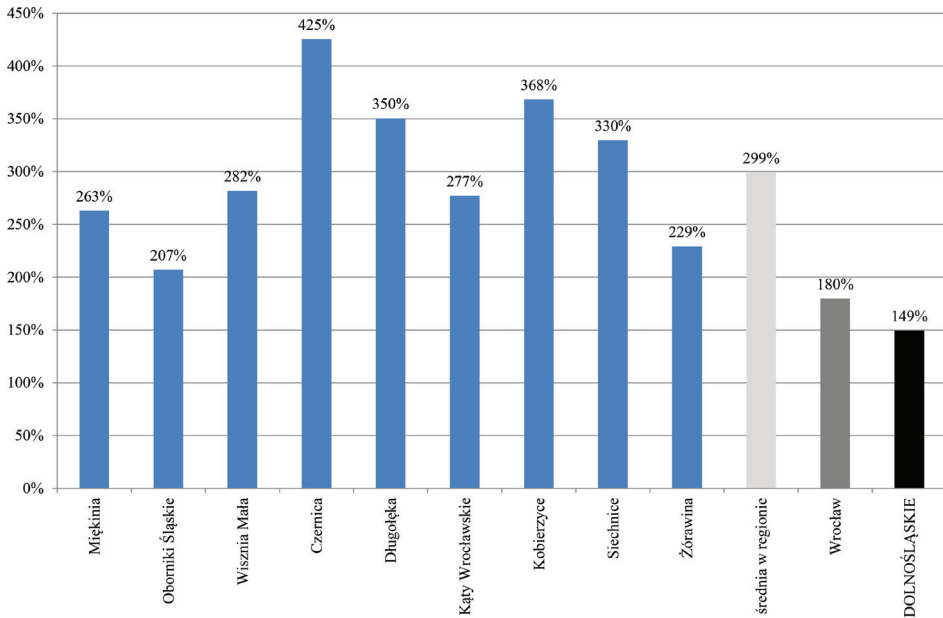
Największą dynamikę wzrostu zaobserwowano w gminie Czernica (powyżej 90%). Wzrost powyżej 50% zanotowano w gminach: Długołęka, Kobierzyce i Siechnice. Najmniejszym przyrostem liczby ludności wyróżnia się gmina Oborniki Śląskie. Tym samym we wszystkich analizowanych jednostkach terytorialnych zaobserwowano wzrost gęstości zaludnienia. W 2015 r. najwyższą wartością tego wskaźnika wyróżniała się gmina Siechnice (213 osób/1 km²). W tym samym roku Wrocław uzyskał wartość 293.

Począwszy od roku 2000 wszystkie gminy wykazują dodatnie saldo migracji. Największa jego wartość wystąpiła w gminie Długołęka (+8 167), następnie Siechnice (+6 048), Kobierzyce (+5 111) i Czernica (+4 907). Najniższymi wartościami wyróżniają się Żórawina (+1 541) i Wisznia Mała (+1 818). Wszystkie analizowane gminy charakteryzują się pozytywnymi zjawiskami demograficznymi, stanowiącymi duży potencjał rozwojowy, co potwierdza zmiana wartości wskaźnika obciążenia demograficznego. Liczba ludności w wieku produkcyjnym stale rosła (do około roku 2010) i przeważała nad ludnością w wieku

nieprodukcyjnym. Zmniejszenie tych korzystnych relacji zauważalne jest po roku 2011.

b) badanie przekształceń przestrzennych

Na płaszczyźnie przestrzennej wyraźne zmiany widoczne są we wzroście wskaźnika powierzchni użytkowej mieszkań do powierzchni ogólnej gminy (rys. 2.).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

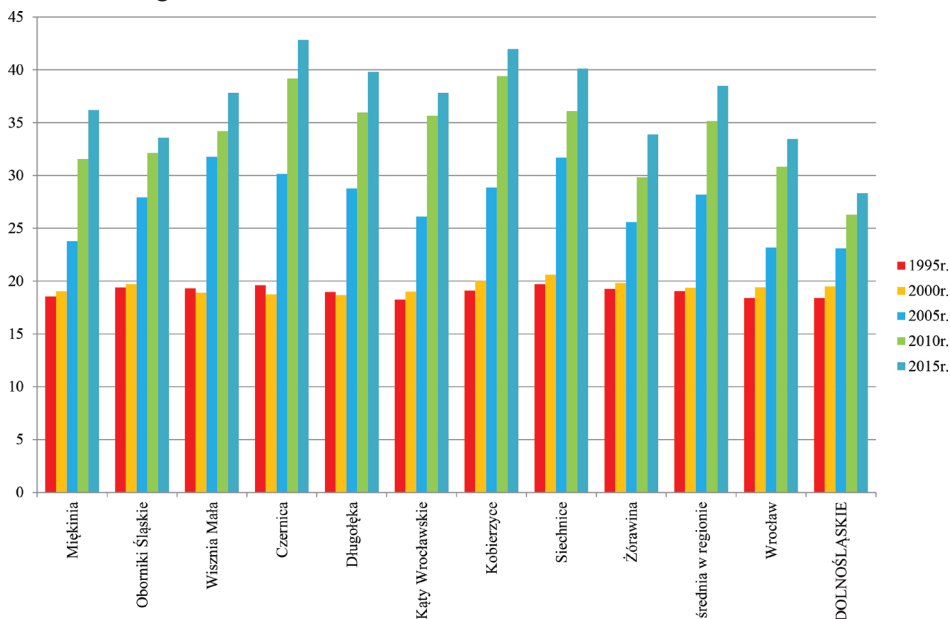
Rysunek 2. Zmiana wskaźnika powierzchni użytkowej mieszkań do powierzchni ogólnej gminy w latach 1995-2015.

Figure 2. Rate change in the usable floor area of flats in relation to the general municipal area in the period 1995-2015.

Największa dynamika wzrostu opisywanego wskaźnika nastąpiła w gminie Czernica, dużym przyrostem wyróżniają się jeszcze gminy: Kobierzyce, Długołęka i Siechnice. Należy podkreślić, że w gminach powiatu wrocławskiego dynamika wzrostu wskaźnika jest wyraźnie większa niż średnia w województwie.

Wzrost wskaźnika powierzchni użytkowej mieszkań w przeliczeniu na 1 mieszkańca (rys. 3.) wykazał zwiększoną dynamikę w latach 2005, 2010 i 2015. Pod tym względem wyraźnie wyróżniają się gminy: Czernica, Kobierzyce, Długołęka i Siechnice. Warto podkreślić, że zwłaszcza w roku

2010 i 2015 wszystkie gminy podwrocławskie wykazały ponadprzeciętny wzrost analizowanego wskaźnika.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.
Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

Rysunek 3. Wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkań na 1 mieszkańca w latach 1995-2015.

Figure 3. Usable floor area rate per capita in the period 1995-2015.

Jak zauważa Niedzielski (2015) równoległe do przemian demograficznych (zwłaszcza wzrostu liczby ludności) i przestrzennych (ubytek powierzchni użytków rolnych) następują intensywne zmiany gospodarcze stref podmiejskich dużych miast. Zwiększa się wyraźnie różnorodność działalności gospodarczych prowadzonych na obszarach wiejskich, wzrastają dochody własne gmin, podnosi się jakość życia mieszkańców.

c) analiza dochodów gmin

Dochody oraz wydatki badanych gmin, w celu uzyskania porównywalności danych, zostały urealnione o wielkość inflacji i przedstawione w cenach stałych z 1995 r. (tab.1, tab. 2).

Dochody własne gmin, zasadniczo powiązanie z wpływami z podatków, w istotnej mierze kształtują poziom ich zamożności. Zauważyć można, że wśród dochodów gmin tylko dochody własne są w pewnej mierze powiązane są z ich kompetencjami decyzyjnymi. Dochody te zapewniają niezależność, samodziel-

ność jednostek terytorialnych w podejmowaniu decyzji, umożliwiają poprawienie walorów użytkowych gminy dla różnych podmiotów zlokalizowanych na jej obszarze.

Jako, że w 1995 r. zgodnie z metodyką gromadzenia danych przez GUS, dochody własne gmin nie ujmowały udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa, tj. w podatku dochodowym od osób fizycznych właściwe wydaje się analizowanie dynamiki ich zmian na przestrzeni lat 2000-2015. Zwraca uwagę to, że za wyjątkiem Wiszni Małej, we wszystkich badanych jednostkach realne dochody własne w przeliczeniu na mieszkańca z okresu na okres rosły. W Wiszni Małej, po ich nadzwyczajnym wzroście w 2005 r., w kolejnym okresie spadły, lecz do poziomu znacznie wyższego niż 2000 r. (o 65,5%), by później kontynuować trend wzrostu. Realny wzrost dochodów w 2015 r. w relacji do 2000 r. tylko w dwóch gminach: Obornikach Śląskich i Czernicy był nieznacznie niższy od średniego właściwego dla całego regionu. Warto jednak zauważyć, że wszystkie badane jednostki mają charakter gmin wiejskich lub miejsko – wiejskich, podczas gdy średnia wyliczona jest dla wszystkich gmin, w tym miast na prawach powiatu (m.in. Wrocławia), co zdecydowanie zawyża jej poziom.

Tabela 1. Dochody własne w przeliczeniu na mieszkańca w cenach stałych z 1995 r.

Table 1. Own revenue per capita in constant prices from the year 1995.

Jednostka terytorialna	Dochody własne w przeliczeniu na mieszkańca w c. s. z 1995 r.					Realny wzrost dochodów (dynamika) 2015/2000
	1995	2000	2005	2010	2015	
DOLNOŚLĄSKIE	250,4	483,5	672,0	865,9	1 024,6	2,119
Miękinia	238,9	355,2	493,9	691,5	872,3	2,455
Oborniki Śląskie	184,1	346,6	436,8	543,5	697,1	2,011
Wisznia Mała	185,0	351,3	968,4	581,3	847,6	2,413
Czernica	152,5	430,3	523,4	689,4	817,9	1,901
Długołęka	187,3	343,6	641,3	901,0	919,3	2,676
Kąty Wrocławskie	215,1	422,5	573,5	932,5	1 187,8	2,811
Kobierzyce	1 095,6	665,8	1 274,1	1 858,8	2 387,0	3,585
Siechnice	231,4	434,5	712,7	969,0	1 313,4	3,023
Żórawina	218,9	329,6	373,3	527,8	807,4	2,449

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

d) analiza wydatków gmin

Jakość życia mieszkańców, czy wyposażenie gmin w infrastrukturę komunalną znajduje swoje odbicie w poziomie wydatków z budżetów gmin (War-

czewska i Przybyła 2012, Kachniarz 2011). Wydatki te pozwalają wywierać znaczący wpływ na możliwości rozwojowe jednostki terytorialnej.

Wydatki ogółem w przeliczeniu na mieszkańca w badanych gminach (tab. 2) z okresu na okres rosły, wyjątkiem są tu gminy Wisznia Mała i Czernica, gdzie zaobserwowano nieznaczne wahania w tej dziedzinie (Wisznia Mała w relacji 2005 r./ 2000 r., Czernica 2015 r./2010 r.). Warto podkreślić istotny wzrost realnych wydatków, jaki miał miejsce zarówno w całym województwie, jak i w badanych gminach w relacji 2015 r. do 1995 r. W czterech spośród dziewięciu jednostek: Obornikach Śląskich, Czernicy, Kątach Wrocławskich i Siechnicach wzrost ten był istotnie wyższy od średniej charakterystycznej dla województwa (przy uwzględnieniu uwagi odnośnie charakteru tej średniej przytoczonej przy analizie dochodów własnych). W pięciu gminach: Miękinii, Wiszni Małej, Długołęce, Kobierzycach i Żórawinie był niższy, podkreślić jednak należy znacznie wyższy poziom wydatków ogółem w Kobierzycach w stosunku do średniej wojewódzkiej.

Tabela 2. Wydatki ogółem w przeliczeniu na mieszkańca w cenach stałych z 1995 r.

Table 2. Total expenditure per capita in constant prices from the year 1995

Jednostka terytorialna	Wydatki ogółem w przeliczeniu na mieszkańca w c. s. z 1995 r.					Realny wzrost wydatków (dynamika) 2015/1995
	1995	2000	2005	2010	2015	
DOLNOŚLĄSKIE	564,3	952,9	1 052,6	1 539,0	1 624,4	2,879
Miękinia	609,1	654,2	840,8	1 273,3	1 436,8	2,359
Oborniki Śląskie	398,8	588,5	700,4	1 053,0	1 355,2	3,398
Wisznia Mała	579,2	815,0	836,2	1 404,7	1 328,2	2,293
Czernica	372,9	968,9	828,6	1 188,7	1 252,1	3,358
Długołęka	538,3	692,0	949,7	1 450,6	1 457,8	2,708
Kąty Wrocławskie	422,1	768,4	1 049,7	1 498,1	1 534,4	3,635
Kobierzyce	1 092,2	1 137,3	1 892,7	2 085,3	2 732,1	2,501
Siechnice	499,8	975,5	996,0	1 715,1	1 732,0	3,466
Żórawina	548,8	611,2	690,3	1 075,2	1 376,0	2,507

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

e) podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON

We wszystkich badanych gminach w 2015 r. zarejestrowanych było więcej podmiotów sektora publicznego niż w pierwszym badanym okresie (tab. 3). Ogólna liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON, jak i liczba podmiotów sektora prywatnego we wszystkich jednostkach terytorialnych stale, bardzo dynamicznie rosła.

Tabela 3. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON.

Table 3. Operators of the national economy included in REGON
(the national register of entities of the national economy).

Jednostka terytorialna	Sektor publiczny					Sektor prywatny				
	1995	2000	2005	2010	2015	1995	2000	2005	2010	2015
Miękinia	5	15	19	19	20	377	657	841	1 253	1 621
Oborniki Śląskie	24	27	60	50	47	946	1 552	1 776	2 230	2 403
Wisznia Mała	4	15	17	18	19	360	553	736	1 030	1 207
Czernica	7	14	26	18	18	353	524	675	1 164	1 720
Długołęka	24	43	40	39	36	874	1 335	1 724	2 452	3 594
Kąty Wrocławskie	24	31	32	30	30	866	1 272	1 459	2 203	2 907
Kobierzyce	19	32	37	31	34	574	832	1 129	2 056	2 969
Siechnice	16	15	18	16	20	850	1 130	1 358	1 850	2 725
Żórawina	10	13	23	23	15	354	543	645	870	1 226

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Table 4. Operators of the national economy included in REGON (the national register of entities of the national economy).per 1000 inhabitants.

Jednostka terytorialna	1995	2000	2005	2010	2015
DOLNOŚLĄSKIE	57,7	92,6	104,8	113,5	123,0
Miękinia	35,1	61,7	74,7	95,8	112,3
Oborniki Śląskie	58,5	91,9	102,9	119,2	123,8
Wisznia Mała	52,1	75,5	95,2	113,2	124,6
Czernica	50,3	66,8	77,1	101,1	126,0
Długołęka	53,2	74,0	85,6	103,8	128,8
Kąty Wrocławskie	52,0	77,3	84,8	106,1	128,9
Kobierzyce	52,2	71,8	89,1	124,3	159,7
Siechnice	70,9	90,6	102,9	115,0	139,6
Żórawina	46,8	71,7	84,8	97,3	123,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

Tabela 5. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sektorów ekonomicznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Table 5. Operators of the national economy included in REGON (the national register of entities of the national economy) according to the economic sectors per 1000 inhabitants.

Jednostka terytorialna	Sektor rolniczy					Sektor przemysłowy					sektor usługowy				
	1995	2000	2005	2010	2015	1995	2000	2005	2010	2015	1995	2000	2005	2010	2015
DOLNO-ŚLĄSKIE	0,9	2,5	2,2	2,3	1,7	12,9	19,4	19,7	22,8	24,1	43,9	70,6	82,8	88,5	97,2
Miękinia	2,6	4,5	4,0	3,5	3,0	10,6	22,6	22,5	29,3	31,5	22,0	34,6	48,2	63,0	77,8
Oborniki Śląskie	1,4	2,3	2,8	2,9	2,0	22,2	33,4	31,1	36,0	34,6	34,9	56,2	69,0	80,3	87,2
Wisznia Mała	2,6	3,9	3,7	3,9	1,8	17,4	24,4	27,3	32,1	32,5	32,0	47,2	64,2	77,2	90,2
Czernica	1,8	1,2	1,8	1,6	0,5	16,5	22,8	21,2	28,6	30,7	32,0	42,7	54,1	70,8	94,8
Długołęka	1,5	8,5	2,8	3,1	1,6	15,7	19,7	18,0	24,7	30,0	35,9	45,8	64,8	76,1	97,2
Kąty Wrocławskie	1,1	4,6	4,3	4,6	2,8	14,5	23,6	20,0	26,6	27,2	36,4	49,1	60,5	74,9	98,9
Kobierzyce	1,9	2,7	3,4	2,8	1,6	12,6	16,4	16,4	23,9	28,8	37,6	52,6	69,3	97,6	129,3
Siechnice	1,6	7,0	3,5	3,0	1,5	22,0	26,7	25,6	26,4	28,0	47,2	57,0	73,7	85,6	110,1
Żórawina	1,8	1,9	2,4	3,3	1,9	9,8	16,8	17,9	22,3	28,8	35,3	53,0	64,5	71,7	92,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Source: author's compilation based on the Central Statistical Office data.

Ilość podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (tab. 4, tab. 5) pozwala wnioskować na temat poziomu aktywności gospodarczej mieszkańców poszczególnych gmin. Ogólna liczba tych podmiotów dynamicznie przyrastała z okresu na okres we wszystkich badanych gminach (tab. 4). Najwyższa była w 2015 r. w Kobierzycach – 159,7 podmioty na 1000 mieszkańców, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 123 przedsiębiorstwa. Warto dodać, że za wyjątkiem Miękinii wszystkie gminy zanotowały ponadprzeciętne wyniki (tab.4).

Zauważyć można, że w 2015 r. cztery z dziewięciu badanych jednostek terytorialnych (Czernica, Długołęka, Kobierzyce, Siechnice) cechowały się mniejszą niż przeciętna w województwie liczbą podmiotów wchodzących w skład sektora rolniczego (tab. 5). W zakresie sektora przemysłowego wszystkie gminy charakteryzowały się ponadprzeciętną liczbą podmiotów gospodarczych

przypadających na 1000 mieszkańców. Sektor usługowy ponadprzeciętnie rozwinięty był w Kątach Wrocławskich, Kobierzycach i Siechnicach.

WNIOSKI

Gminy zlokalizowane wokół Wrocławia posiadają duży potencjał rozwojowy i silne determinanty w kierunku dywersyfikacji funkcjonalnej i gospodarczej (Ciok 2011, Głaz i Biczkowski 2012). Czynniki takie jak: rozwinięta infrastruktura techniczna, dobre połączenia drogowe z miastem centralnym, potencjał demograficzny oraz zdolność do generowania dochodów budżetowych niewątpliwie stanowią podstawę ich rozwoju (kumulacji korzyści) w kierunku wielofunkcyjności. Można zauważyć, że mieszkańcy wykazują się dużą aktywnością gospodarczą. Sektor przemysłowy jest silnie rozwinięty we wszystkich analizowanych gminach, a dynamiczny przyrost wszystkich badanych wielkości znamionuje zachodzące procesy rozwoju społeczno – gospodarczego. Należy jednak zaznaczyć, że siła oddziaływania korzystnych czynników spada wraz ze wzrostem odległości od granic miasta centralnego (Głaz 2011). Zróżnicowana dynamika zmian oraz ich skala świadczą o tym, że nie wszystkie analizowane jednostki terytorialne w równym stopniu wykorzystują korzystne uwarunkowania rozwojowe. Koncentracją impulsów do rozwoju wielofunkcyjnego wyróżniają się spośród analizowanych zwłaszcza gminy: Kobierzyce, Siechnice, Czernica i Długołęka.

Ukształtowanie się dwóch rodzajów obszarów wiejskich: 1. dynamicznie rozwijających się obszarów funkcjonalnie związanych z dużym miastem, 2. nieuczestniczących w rozwoju obszarów “marginalizowanych” – jest wynikiem procesów globalizacyjnych i dotyczy nie tylko Polski (np. Niemcy). Od połowy XX wieku zauważalny jest trend europejski, charakteryzujący się spadkiem liczby ludności zatrudnionej w rolnictwie i jednoczesnym wchłonięciem wynikającej z tego nadwyżki przez zawody pozarolnicze. Równoległe postępuje proces koncentracji ziemi w gospodarstwach dużych i średnich (Salamon 2010). Ten ostatni różnicuje państwa zachodnie od Polski oraz krajów Europy Środkowo – Wschodniej, w których występuje nadal rozdrobnienie gospodarstw rolnych.

Możliwość rozwoju terenów wiejskich w kierunku ich wielofunkcyjności kształtuje wiele czynników o charakterze endo – i egzogenicznym. Siła ich oddziaływania jest zazwyczaj zróżnicowana przestrzennie. Niezależnie od tego można ogólnie wskazać silnie determinujące impulsy rozwoju wielofunkcyjnego stref podmiejskich dużych miast, jakimi są: bezpośrednie sąsiedztwo ośrodka miejskiego (renta położenia) (Gonda-Soroczyńska 2009), rozwój infrastruktury technicznej oraz dostępność drogowa (Głaz i Biczkowski 2012). Nie można także wykluczyć oddziaływania procesów i zjawisk przypadkowych, jak np. powodzie. Wszystko to kształtuje skomplikowaną sieć

zależności przyczynowo – skutkowych utrudniającą formułowanie jednoznacznych przesłanek rozwojowych.

LITERATURA

Bański J. (2011). *Obszary wiejskie a planowanie przestrzenne – w poszukiwaniu koncepcji i wizji rozwoju*. W: *Obszary wiejskie. Wielofunkcyjność. Migracje. Nowe wizje rozwoju*. Pod red. W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia, tom CXXXIII. Warszawa:88-102.

Brańka P. (2014). *Metodyczne aspekty identyfikacji procesów semiurbanizacji na obszarach wiejskich*. Zesz. Nauk. UEK 12 (936), Kraków: 5-16.

Ciok St. (2011). *Nowe trendy w procesie transformacji obszarów wiejskich stref podmiejskich dużych miast (przykład strefy wrocławskiej)*. Pod red. W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia, tom CXXXVIII. Warszawa:183-199.

Czarnecki A. (2010). *Procesy urbanizacji na obszarach wiejskich w Polsce*. W: *Przestrzenne, społeczno-ekonomiczne zróżnicowanie obszarów wiejskich w Polsce. Problemy i perspektywy rozwoju*. Pod. red. M. Stanny i M. Dygasa. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk. Warszawa: 61-80.

Głaz M. (2011). *Determinanty rozwoju wielofunkcyjnego obszarów wiejskich w strefie oddziaływania Wrocławia w kontekście procesów globalizacji i integracji*. W: *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno – przestrzennych. Zmiany funkcjonalno – przestrzenne miast i obszarów wiejskich*. Pod red. B. Namyślak, *Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego* 20. Wrocław: 243-252.

Głaz M., Biczkowski M. (2012). *Przeobrażenia terenów wiejskich w strefach podmiejskich wybranych aglomeracji w Polsce*. Acta Sci. Pol., Administratio Locorum 11(3). Olsztyn: 73-87.

Gonda-Soroczyńska E. (2009). *Przemiany strefy podmiejskiej Wrocławia w ostatnim dziesięcioleciu*. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, nr 4. PAN Oddział w Krakowie:149-165.

Heffner K. (2011). *Wielofunkcyjność obszarów wiejskich w Polsce-rzeczywistość czy mit? Ewolucja zagospodarowania przestrzeni wiejskiej*. W: *Obszary wiejskie. Wielofunkcyjność. Migracje. Nowe wizje rozwoju*. Pod red. W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia, tom CXXXIII. Warszawa:8-26.

Heffner K. (2014). *Przestrzeń wiejska w Polsce w perspektywie 2020*. W: *Polityka spójności UE a rozwój obszarów wiejskich: stare problemy i nowe wyzwania*. Pod red. W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia tom CLVI. Warszawa: 8 – 24.

Heffner K. (2016). *Zmiany przestrzenne na obszarach wiejskich w Polsce w okresie transformacji i po wejściu do Unii Europejskiej*. W: *Obszary wiejskie – wiejska przestrzeń i ludność, aktywność społeczna i przedsiębiorczość*. Pod red. K. Heffnera i B. Klemensa. PAN KPZK Studia, tom. CLXVII. Warszawa: 12-27.

Kachniarz M. (2011). *Bogactwo gmin – efekt gospodarności czy renty geograficznej*. Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 5(17), Wrocław: 81-94.

Kłodziński M. (1996). *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*. SGGW. Warszawa.

Knieć W. (2012). *Wspólna Polityka Rolna a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Polski*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu M. Kopernika. Toruń: 348 ss.

Kostrowicki J. (1976). *Obszary wiejskie jako przestrzeń wielofunkcyjna. Zagadnienia badawcze i planistyczne*. Przegląd Geograficzny 48 (4): 601-611.

Makięła Z. (2011). *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w woj. podkarpackim*. W: *Obszary wiejskie. Wielofunkcyjność. Migracje. Nowe wizje rozwoju*. Pod red. W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia, tom CXXXIII. Warszawa: 179-196.

Mölders T. (2013). *Multifunctional Agricultural Policies: Pathways towards Sustainable Rural Development?* Int. J. of Soc. of Agr. & Food, Vol. 21, No 1: 97-114.

Niedzielski E. (2015). *Funkcje obszarów wiejskich i ich rozwój*. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 2 (343). Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytut Badawczy. Warszawa: 84-93.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, www.minrol.gov.pl dostęp 12.06.2017.

Refsgaard K., Johnson T.G. (2010). *Modelling Policies for Multifunctional Agriculture and Rural Development – a Norwegian Case Study*. W: *Environmental Policy and Governance*, vol. 20. Published online in Wiley InterScience: 239-257.

Rosner A. (2011). *Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich a pożądane kierunki ich rozwoju*. W: *Obszary wiejskie. Wielofunkcyjność. Migracje. Nowe wizje rozwoju*. Pod red. W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia, tom CXXXIII. Warszawa: 27-42.

Roszkowska-Mądra B. (2009). *Koncepcje rozwoju europejskiego rolnictwa i obszarów wiejskich*. Gospodarka Narodowa Nr 10: 83-102.

Salamon J. (2010). *Metodyka oceny środowiskowych i społeczno-gospodarczych uwarunkowań wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, nr 7. PAN Oddział w Krakowie: s. 171.

Szczurowska M., Podawca K., Gworek B. (2005). *Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich szansa dla wsi*. Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych nr 28. Instytut Ochrony Środowiska. Warszawa: 49-59.

Stanny M. (2013). *Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. Warszawa: 329 ss.

Warczewska B., Przybyła K. (2012). *Implikacje wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w strefie podmiejskiej Wrocławia*. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, nr 2. PAN Oddział w Krakowie: 89-100.

Zioło Z. (2011). *Kierunki przebudowy obszarów wiejskich – zarys koncepcji*. W: *Obszary wiejskie. Wielofunkcyjność. Migracje. Nowe wizje rozwoju*. Pod red W. Kamińskiej i K. Heffnera. PAN KPZK Studia, tom CXXXIII. Warszawa: 43-66.

Żmija D. (2014). *Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*. W: *Polityka gospodarcza w okresie transformacji i kryzysu*. Studia Ekonomiczne nr 166, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach: 149-158.

Beata Warczevska, dr inż.
Katarzyna Przybyła, dr
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
Katedra Gospodarki Przestrzennej
Ul. Grunwaldzka 55, 50-575 Wrocław
beata.warczevska@upwr.edu.pl
71-320 56 76
katarzyna.przybyla@upwr.edu.pl
71-320 56 16

Wpłynęło: 4.09.2017

Akceptowano do druku: 11.12.2017